

Joan Rebull i el Centre de Lectura

al llarg de la vida de Joan Rebull els vincles entre l'artista i el Centre de Lectura varen ser intermitents. Tanmateix, es mantingué un nexa sempre viu, perseverant, de forta significació i que mai quedà esvaït malgrat les llargues temporades a Barcelona i l'estada a París. L'exili a França féu impossible conservar el contacte que ben aviat recuperà quan va retornar a Catalunya el 1948.

Vers el Centre de Lectura de Reus Rebull va manifestar sempre un reconeixement sincer. Recordava sovint que el primer cop que havia vist escultura va ser al Centre en una exposició d'Enric Casanovas. No podia deixar d'evocar com la Secció d'Art li havia obert les portes i cedit una sala per a dur a terme les seves dues primeres exposicions (anys 1916 i 1917), com Pere Cavallé, aleshores president del Centre i regidor de Cultura de l'Ajuntament de Reus, Tomàs Bergadà, Conrad Felip, de la Secció d'Art, i el propi Evarist Fàbregas havien confiat en les seves aptituds per a l'escultura i havien apostat perquè aquell jove artista continués la seva formació i perfeccionament a Barcelona a través d'una beca d'estudi de l'Ajuntament i el posterior mecenatge del Sr. Fàbregas.

Se li feia difícil d'oblidar com anys més tard, el 1928, fou el Centre de Lectura que li oferí un sopar homenatge com a acte de protesta per la decisió presa en el concurs al monument a Fortuny que va excloure un excel·lent projecte de Rebull i l'arquitecte Puig Gairalt. Des de la *Revista del Centre de Lectura* es vessaren, al llarg d'aquell any, diversos articles de crítics d'art de força anomenada que analitzaren la trajectòria de l'escultor, es van fer ressò dels seus èxits, elogiaren la frescor i personalitat dels seus treballs i es dolgueren del veredict del jurat que deixava la ciutat òrfena d'una gran obra. La sala de conferències del Centre de Lectura fou cedida a qui havia convidat a donar la seva primera i única conferència, era el maig de 1929. L'acte aixecà les més oposades reaccions, ja que Rebull sorprengué els

assistents amb una dissertació *sui generis* titulada "Un home, un fonògraf i un bloc" basada en una sèrie de dites relacionades amb el seu concepte de l'escultura, amb una música americana de fons i amb l'execució de dibuixos sobre un paper.

Vers el Centre
de Lectura de Reus
Rebull va manifestar
sempre
un reconeixement
sincer

El perenne agraïment a l'amistat i l'estímul de Tomàs Bergadà, el manifestà de forma expressa aportant dues escultures a una important exposició del mestre pintor al Centre de Lectura entre el desembre de 1932 i el gener de 1933.

El juny de 1936, la Secció d'Art organitzà el I Saló de Pintura i Escultura d'artistes reusencs on Rebull exposà diverses obres. Pocs mesos després, iniciada la guerra civil, novament el Centre de Lectura acollí una exposició de peces d'artistes de la ciutat entre les quals se'n comptaven diverses de l'escultor; l'objectiu era recollir diners en favor dels hospitals de sang.

Dels nombrosos bombardeigs que va patir Reus al llarg de la confrontació civil, el del dia 17 de setembre de 1937 afectà seriosament la biblioteca del Centre de Lectura i va provocar la mort de la bibliotecària. El fet va tenir un fort ressò a tota Catalunya fins al punt que l'Ateneu Barcelonès publicà un manifest signat per escriptors i artistes per tal de condemnar el fet. Rebull, immers aleshores en tasques de salvaguarda del patrimoni i sensible a qualsevol agressió als béns culturals, fou un dels sotassignats adherits a la protesta.

Dins un context de represa de les activitats del Centre, sota la presidència d'Enric Aguadé, i en ocasió del XC aniversari de la seva fundació, el juny de 1949 s'instituíren les beques de pintura Tomàs Bergadà i d'escultura Joan Roig i Soler. Rebull donà un bust en bronze perquè fos sortejat i es pogués finançar amb els guanys els ajuts a joves artistes.

El 3 de desembre de 1951, el Centre de Lectura organitzà un sopar d'homenatge a Rebull per manifestar-li el seu reconeixement i felicitació per la concessió del Primer Premi d'Escultura en la I Biennal d'Art Iberoamericana. Cal fer esment que en el transcurs d'aquest acte morí sobtadament l'alcalde Pau Ormosa.

Continua a la pàgina següent

Joan Rebull en un sopar que el Centre de Lectura organitzà per la concessió del Primer Premi d'Escultura a la I Biennal Hispanoamericana d'Art (1951)

... ve de la pàgina anterior

La residència de Rebull a Barcelona no li impedia de fer estades a Reus, en les quals aprofitava per veure i parlar amb els molts amics que hi tenia, amics d'infantesa com Joaquim Santasusagna —membre força significat durant una llarga etapa del Centre, com és prou sabut—, i noves amistats sorgides del caràcter obert de l'artista —el pintor Juli Garola, Josep Iglésies, la família Fàbregas, entre molts altres. Durant aquests anys, la implicació de l'artista amb el Centre de Lectura derivava de les nombroses relacions amb actius membres de la Secció de Lletres, com Bonaventura Vallespinosa i Xavier Amorós, president i vocal, respectivament, de la Secció de Lletres, i es traduïa a propiciar actes o fer de contacte amb persones del món literari o artístic de Barcelona.

I així, l'acte de col·locació del retrat esculpit de Joan Maragall a la biblioteca del Centre el 28 de novembre de 1960 va comptar amb la presència del fill de l'escriptor, Joan Anton Maragall i Noble, propietari aleshores de la Sala Parés de Barcelona, convidat a l'acte mitjançant el seu bon amic Joan Rebull.

També l'any 1965 Rebull proposà i aconseguí portar Josep Pla per a donar una conferència a la sala d'actes del Centre. L'escriptor era poc procliu a parlar en públic de manera formal, però havia manifestat a l'escultor un viu interès per enraonar amb la gent de Reus i l'acte provocà una gran expectació i afluència. La conferència, que tingué lloc el 4 de juny, es desenvolupà segons el tarannà peculiar de Pla, que aconseguí crear un ambient de veritable tertúlia amb el públic i respongué amb profunditat i agudeses sobre els temes més diversos.

El desembre de 1974 la sala d'exposicions acollia la mostra Art 5, que reunia obres de cinc artistes reusencs. Al costat de Juli Garola, Magda Folch, Ceferí Olivé i Josep M. Morató, Joan Rebull hi exposà tres escultures i tres gravats.

Rebull tothora va considerar el Centre de Lectura com una entitat cultural modèlica que aglutinava i projectava les inquietuds dels intel·lectuals de la ciutat i les poblacions veïnes i que obria a tots els reusencs la possibilitat d'accedir a la cultura i al saber. Convençut de la importància de les seves activitats, expressà sempre una profunda admiració i reconeixement vers la institució.

■ CARME PUYOL

La Pastoreta

Quan Joan Rebull va tornar de l'exili l'any quaranta-vuit venia amb l'aval dels seus darrers treballs d'escultura decorativa fets per al Théâtre de la Mode de París, la Cambra de Comerç i La Companyia del Gas de Londres: un conjunt de peces destinades a escenografies per a pavellons de fires i aparadors que havien tingut molt de ressò. Amb el Théâtre de la Mode, organitzat per relançar la indústria de la moda francesa, havia viatjat a Nova York i també allí havia tingut una gran acollida. Tornava a Catalu-

nya amb el rebuf d'aquests èxits, que li donaven una situació reforçada davant els possibles problemes amb l'administració franquista pel seu passat d'home públic compromès amb la República.

Amb la seva segona dona Conxa Farré i la petita filla Cristina arribà a Barcelona el mes de novembre i de seguida va començar a tenir alguns encàrrecs: el sarcòfag de l'Abad Marcé a Montserrat, els sants Joaquim i Anna per al Santuari de Misericòrdia de Reus, els retrats de la família Pérez d'Ole-

guer, propietaris de la casa del Passatge Turull on instal·là la casa i el taller. Rebull va restablir el contacte amb Reus, aquí va retrobar els vells amics i fins i tot durant un temps va pensar a instal·lar-s'hi.

Als primers encàrrecs s'afegí el d'una figura d'Isabel Basora per la Plaça que se li dedicà a Reus. Uns dibuixos de la seva dona amb un cabrit als braços són probablement els primers treballs del procés de creació de l'obra, tot i que després utilitzà una altra model de cara arrodonida i amb uns grans ulls gairebé infantils. Rebull va fer una imatge amb la barreja de ruralitat i refinament propis de l'estètica noucentista. Ideà una figura de mida natural, visió humanitzada i propera d'una noieteta senzilla però amb un aura de misteri, d'harmonia espiritual i de força interior que la fan especial. La cara mira obertament, té l'expressió d'innocència i la mirada transparent. S'abraça a una cabreta que sembla protegir i que, alhora, li serveix d'escut. Els plecs del vestit, aplo-mats i massissos són com les estries d'una columna. El modelat de poca textura busca destacar el volum que origina la forma simple i compacta.

L'any 1951 van convidar Rebull a participar a la I Bienal Hispanoamericana de Arte. Ell tenia reticències, li semblava que no tenia prou obra i, possiblement, tampoc li agradava col·laborar en una mostra tan oficial. Eugeni d'Ors era al darrere d'aquest certamen que volia normalitzar la cultura artística del règim, donar una imatge més actualitzada i oberta de l'art espanyol i restablir lligams amb els circuits internacionals. Finalment s'hi va presentar amb 18 escultures entre les quals hi havia el retrat de Cristina, la gitaneta, la figura de Diana, la dona ajaguda del palauet Albéniz, el retrat de Conxa, l'*Ecce Homo* i *La Pastoreta*. L'exposició va inaugurar-se a Madrid i després en va venir una selecció a Barcelona. Rebull va obtenir el Gran Premi d'Escultura i la crítica destacà *La Pastoreta* com una de les millors peces.

L'escultura de la I Biennal era de guix patinat, un cop passada a bronze va ser enviada a la Bienal de Sao Paulo del 1954 i fins al setembre d'aquest any no es va instal·lar a Reus. La plaça es va fer amb un disseny noucentista, amb la figura centrada, situada sobre una pedra quadrada de molt poca alçada dins un parterre circular envoltat d'arbres, entre uns jardins geomètrics, tot molt senzill. El conjunt quedava força coherent però a Rebull no li va agradar. Ell s'havia fet la idea d'una esplanada a la vora d'un camí,

"una plaça de mas" menys urbanitzada, segurament guiat pel seu record de jocs infantils pel vell camí de Misericòrdia. Aquí van començar les seves discrepàncies amb l'arquitecte municipal Antoni Sardà que arribarien a l'enfrontament obert durant la instal·lació de la font de Triptòlem l'any 68.

La Pastoreta es quedà a la plaça i es va convertir en un element familiar i estimat, en una postal de Reus

La Pastoreta es quedà a la plaça i es va convertir en un element familiar i estimat, en una postal de Reus, una imatge interioritzada com a cosa pròpia pels ciutadans, un símbol. Va veure el creixement de Reus, l'edificació dels passeigs, la proliferació dels cotxes, l'arribada dels semàfors. L'any 1975 esclatà la polèmica: el papa Pau VI va beatificar Isabel Besora, l'Ajuntament envià una nombrosa delegació a Roma i també hi van anar molts ciutadans. Decidiren oferir un obsequi al Papa i van emportar-se *La Pastoreta*. A molta gent no li va fer cap gràcia perdre l'escultura i els representants dels partits polítics es van fer portantveus del disgust. Al descontent s'afegí el desacord dels veïns amb la remodelació de la plaça per deixar més espai al trànsit. Era una època de mobilitzacions i disposició a la protesta, l'Ajuntament va buscar una solució i decidiren encarregar una altra Pastoreta a Rebull per substituir l'absent.

Rebull recuperà el guix original, aquell que havia presentat a la Bienal Hispanoamericana i, en lloc de fer-ne una segona còpia, es posà a treballar a sobre. Potser per actualitzar la versió, potser per reparar el probable deteriorament de la part inferior del guix per la humitat, potser per justificar que el treball es considerés una obra nova i no una simple còpia. Tallà els peus, retallà la part més baixa del vestit i afegí uns peus i turmells que

aixecaren la figura; retocà les mans, el pentinat i la textura de la part de dalt del vestit. També va refer les potes, el cap i el pèl de la cabra. El film de Jordi Vall i Rafael Saludes Rebull, *escultor reusenc universal* (1979) mostra com l'escultor treballava sobre la figura. Se'l veu afegint guix amb un pinzell, donant-li la textura forta d'algunes de les seves obres de darrera època. Per adequar l'acabat de l'escultura al gust informalista de l'època, accentuà el relleu, matisà la serenitat i l'acabat llis, li donà un aire lleugerament diferent, sense tocar la cara ni els plecs. Satisfet que la seva obra anés al Vaticà i de tenir l'oportunitat de fer-ne una nova versió, Rebull va comentar a alguns amics que estava descontent d'algunes coses de l'antiga escultura i que en la nova realització havia aconseguit el que volia. Contràriament, altres persones creien que la nova peça havia perdut subtilesa, encant, misteri. Les fotografies, ja que la memòria no em permet opinar amb certesa, donen crèdit a aquesta darrera valoració. *La Pastoreta* del 51 ja era una peça noucentista fora d'època, però en la Catalunya culturalment trista de l'època representava una lliçó de professionalitat, de saber fer, de sensibilitat; havia sabut tractar un tema religiós portant-lo cap a una interpretació clàssica i humanista i havia fet una imatge realista i popular sense rebaixar la qualitat plàstica ni l'interès escultòric de les sol·lucions. La versió del 75 l'actualitzà en l'aspecte exterior però no afegia res que millorés el que té de més valuós aquesta obra: la captació d'una personalitat innocent, la poesia d'un valor espiritual misteriós en una dona del poble, tot expressat plàsticament amb una forma depurada i simple.

Les reformes successives de la plaça no han tingut fortuna, es pot dir que han anat a pitjor, ha desaparegut l'aire noucentista i geomètric que va semblar massa urbà a Rebull però que respectava i donava protagonisme a l'escultura. Aquesta ha perdut el centre de l'espai, s'ha recobert la base de pedra amb unes llesques de llicorella, absolutament *kitsch*, s'ha envoltat de brolladors d'aigua i de plantes exòtiques... Ara no té ni l'ambient de paisatge agrícola que volia l'escultor ni el context estètic del seu estil. Malgrat això l'obra aguanta el pas del temps amb dignitat, manté el seu encant i domina un espai ideal imaginari que li és propi.